

УДК 371.311

Торба Наталія Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква (Київська область), тел.: +380506124266, e-mail: torbang@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5187-1111>

Гришаєва Олена Вікторівна, в.о. директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області, м. Дніпро (Дніпропетровська область), тел.: +380977584153, e-mail: grishaeva_elena@i.ua, <https://orcid.org/0009-0005-6115-5529>

Пахомов Ілля Володимирович, старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква (Київська область), тел.: +380994158040, e-mail: pahomov.ilya@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6101-9384>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Мета статті полягала у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей готовності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до професійної діяльності. Теоретичний аналіз свідчить, що професійна готовність випускників до майбутньої професійної або практичної діяльності передбачає не тільки наявність необхідних професійно важливих якостей, відповідних знань, умінь і навичок, але й сформовану здатність ефективно застосовувати їх на практиці в умовах реальної професійної діяльності. Це включає як розуміння спеціалізованих аспектів роботи, так і вміння адаптуватися до різних ситуацій і викликів, які можуть виникати в ході виконання своїх обов'язків. Дослідження проводилося на базі Міжрегіонального вищого професійного училища поліграфії та інформаційних технологій (м. Дніпро) де загальна вибірка досліджуваних здобувачів освіти складала 50 осіб. Для перевірки гіпотез дослідження застосовано емпіричні методи, зокрема: авторська анкета-опитувальник «Аналіз когнітивного компоненту професійного самовизначення»; методика вивчення професійної ідентичності Л. Б. Шнайдера; опитувальник мотивів професійного вибору Я. С. Сунцова; методика професійної готовності А. П. Чернявської.

Аналіз отриманих даних показав, що професійна готовність відіграє ключову роль у формуванні майбутньої професійної діяльності здобувачів освіти. В ході роботи було визначено вплив цього критично важливого фактора на вибір кар'єрного шляху. Зокрема, помітно, що опитані, які вже перебувають у сфері професійної діяльності, підходять до її підготовки більш усвідомлено та ретельно. Більшість опитаних не має досвіду взаємодії у контексті професійної

готовності. Крім того, різноманітність типів професійної ідентичності серед випускників демонструє багатогранність процесу професійного самовизначення та його складність. Значна частина опитаних обирає професію під впливом зовнішніх факторів, таких як сімейний вплив і традиції. Це може зумовлювати випадки передчасного професійного вибору, що надалі стає причиною незадоволення кар'єрним шляхом. Окрім сім'ї, на процес професійного самовизначення суттєво впливає досвід, отриманий у позанавчальній діяльності, соціальні контакти, а також знайомства з фахівцями, хоча ці чинники не є вирішальними. Аналіз рівня автономності здобувачів П(ПТ)О показав, що більшість прагне до самостійності, хоче реалізувати свої здібності та проявляє достатню ініціативність, що відповідає середньому рівню цього показника. Однак ця група випускників виявила недостатню поінформованість про обрані професії та їх особливості, що обмежує їх здатність приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях невизначеності. Більшість опитаних також стикається із труднощами в формулюванні ясних і досяжних цілей, а також у визначенні ефективних способів їх реалізації.

Ключові слова: психологічна готовність, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, професійна діяльність.

Torba Natalia Hryhorivna, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education, State Educational Institution "University of Educational Management" of the National Academy of Sciences of Ukraine, Bila Tserkva (Kyiv region), tel.: +380506124266, e-mail: torbang@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5187-1111>

Gryshaeva Olena Viktorivna, Director of the Educational and Methodological Center of Vocational and Technical Education in Dnipropetrovsk region, Dnipro (Dnipropetrovsk region), tel.: +380977584153, e-mail: grishaeva_elena@i.ua, <https://orcid.org/0009-0005-6115-5529>

Pakhomov Ilya Volodymyrovych, senior lecturer at the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education, State Educational Institution "University of Educational Management" of the National Academy of Sciences of Ukraine, Bila Tserkva (Kyiv region), tel.: +380994158040, e-mail: pahomov.ilya@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6101-9384>

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FORMATION OF READINESS OF GRADUATES OF VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Abstract. The purpose of the article was to theoretically substantiate and empirically study the psychological features of the readiness of graduates of vocational (vocational and technical) education institutions for professional activity. Theoretical analysis shows that the professional readiness of graduates for future professional or

practical activities implies not only the presence of the necessary professionally important qualities, relevant knowledge, skills and abilities, but also the formed ability to effectively apply them in practice in conditions of real professional activity. This includes both understanding of specialized aspects of work and the ability to adapt to various situations and challenges that may arise in the course of performing one's duties. The study was conducted on the basis of the Interregional Higher Professional School of Printing and Information Technologies (Dnipro), where the total sample of the studied education seekers was 50 people. To test the hypotheses of the study, empirical methods were used, in particular: the author's questionnaire "Analysis of the cognitive component of professional self-determination"; L. B. Schneider's methodology for studying professional identity; Ya. S. Suntsov's questionnaire of motives for professional choice; A. P. Chernyavskaya's methodology for professional readiness.

The analysis of the data obtained showed that professional readiness plays a key role in shaping the future professional activity of education seekers. In the course of the work, the influence of this critically important factor on the choice of a career path was determined. In particular, it is noticeable that respondents who are already in the field of professional activity approach their preparation more consciously and carefully. The majority of respondents have no experience of interaction in the context of professional readiness. In addition, the variety of types of professional identity among graduates demonstrates the multifaceted nature of the process of professional self-determination and its complexity. A significant part of the respondents choose a profession under the influence of external factors, such as family influence and traditions. This may lead to cases of premature professional choice, which later becomes a cause of dissatisfaction with the career path. In addition to the family, the process of professional self-determination is significantly influenced by experience gained in extracurricular activities, social contacts, and acquaintances with specialists, although these factors are not decisive. Analysis of the level of autonomy of P(V)O applicants showed that the majority strive for independence, want to realize their abilities and show sufficient initiative, which corresponds to the average level of this indicator. However, this group of graduates showed insufficient awareness of the chosen professions and their features, which limits their ability to make informed decisions in situations of uncertainty. The majority of respondents also face difficulties in formulating clear and achievable goals, as well as in determining effective ways to implement them.

Keywords: psychological readiness, institutions of vocational (vocational and technical) education, professional activity.

Постановка проблеми. Актуальність теми визначається тим, що правильний вибір професії є одним з головних елементів і умов реалізації сенсу існування людини в суспільстві. Основна мета профорієнтаційної діяльності – знайти сферу діяльності, яка відповідає інтересам, здібностям і цілям майбутнього випускника.

Сучасна професійна діяльність є складним процесом, але в той же час пропонує багато можливостей. Завдяки технологічному прогресу та змінам в економіці і суспільстві люди мають свободу вибору професії. Ретельний самоаналіз допомагає людині зрозуміти, що їй дійсно подобається робити і в якому напрямку вона хоче розвиватися. Крім того, не менш важливо дослідити ринок праці та дізнатися про різні професії, перспективи розвитку та рівень заробітної плати.

Феномен професійної діяльності залишається складним і багатограним явищем. Теоретичні підходи до його осмислення охоплюють різні аспекти розвитку особистості та її самореалізації. У період завершення підліткового віку люди стикаються з необхідністю прийняття важливих рішень, які визначатимуть їхнє майбутнє. У цей період пріоритетними стають питання соціальної, особистої та професійної діяльності. Випускники замислюються над своїми життєвими перспективами, пробують себе в різних соціальних ролях і шукають відповіді на глибинні питання про сенс існування. Обрання професії є одним із найскладніших та відповідальних етапів у житті. Вдалий вибір професійного шляху допомагає людині знайти своє місце в житті та реалізувати потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Психологічні особливості готовності випускників закладів освіти до професійної діяльності досліджували багато науковців (М. Бойчук, О. Варгата, О. Гульбс, Р. Кириченко, Л. Короткова, А. Колодязна, О. Кулешова, Т. Ліпунова, Л. Міхеєва, Н. Мілорадова, В. Моляко, Л. Мороз, Н. Нагорна, Н. Пашко, О. Поліщук, Л. Сіроха, І. Фаловська, О. Хуртенко, І. Чорна, І. Якимчук) [1-12].

Вони наголошують, що поняття психологічної підготовки до професійної діяльності є важливою складовою особистісної підготовки майбутніх працівників і включає в себе професійно важливі якості особистості, такі як: переконання, здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, спрямованість думки, працездатність, емоційність та особистий моральний потенціал [3, 10].

Готовність випускників до професійної діяльності являє собою складну багатокомпонентну структуру, формування якої відбувається під впливом низки факторів, зокрема стійкої мотивації до роботи. Вона передбачає наявність професійно важливих якостей, відповідних знань, вмінь і навичок, а також здатність ефективно застосовувати їх на практиці [5, 6].

Поведінкова готовність – це стан, в якому всі психофізіологічні системи людини мобілізовані для ефективного виконання поведінки. Слід зазначити, що готовність до поведінки досягається через вираженість окремих компонентів, таких як нейродинамічне формування поведінки, фізична підготовленість та психологічні чинники готовності. Залежно від умов виконання поведінки, один з цих компонентів може відігравати провідну роль у поведінковій готовності [7, 9].

Професійна готовність випускників до майбутньої професійної або практичної діяльності передбачає не тільки наявність необхідних професійно важливих якостей, відповідних знань, умінь і навичок, але й сформовану

здатність ефективно застосовувати їх на практиці в умовах реальної професійної діяльності. Це включає як розуміння спеціалізованих аспектів роботи, так і вміння адаптуватися до різних ситуацій і викликів, які можуть виникати в ході виконання своїх обов'язків [1, 11].

Формування психологічної готовності – це тривалий процес формування необхідних установок, поглядів і якостей особистості, який починається з усвідомлення сутності діяльності, набуття необхідних знань, навичок і вміння їх виконувати, мотивованого підвищенням власної відповідальності та виробленням позитивного ставлення до цього питання. Цей процес завершується перетворенням психологічної підготовки на стійкі особистісні якості, що проходить кілька етапів [12].

Показниками сформованості психологічної готовності до професійної діяльності у молодих фахівців є прагнення до максимальної продуктивності праці, ініціативність і творчість, вміння працювати в команді. Тому формування психологічної готовності до праці не обмежується розвитком трудових навичок, а передусім пов'язане з формуванням готовності та бажання брати участь у будь-якій праці, необхідній суспільству [8].

Оскільки формування психологічної готовності є керованим процесом, його ефективність підвищується завдяки участі в навчально-трудої діяльності. Формування психологічної готовності відбувається в умовах спеціально організованого навчання, спрямованого на набуття теоретичних знань і практичних навичок та розвиток функціональних процесів, причому той чи інший компонент відіграє домінуючу роль у всіх компонентах, залежно від виду діяльності [2].

Професійна готовність випускників до майбутньої професійної або практичної діяльності передбачає не тільки наявність необхідних професійно важливих якостей, відповідних знань, умінь і навичок, але й сформовану здатність ефективно застосовувати їх на практиці в умовах реальної професійної діяльності. Це включає як розуміння спеціалізованих аспектів роботи, так і вміння адаптуватися до різних ситуацій і викликів, які можуть виникати в ході виконання своїх обов'язків [4].

Мета статті – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості готовності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до професійної діяльності.

Для реалізації мети сформовані такі завдання:

1. Здійснити аналіз теоретичних основ формування психологічної готовності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) до професійної діяльності.
2. Провести емпіричне дослідження психологічної готовності випускників ЗП(ПТ)О до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження проводилося на базі Міжрегіонального вищого професійного училища поліграфії та інформаційних технологій (м. Дніпро) де загальна вибірка досліджуваних здобувачів П(ПТ)О складалася з 50 осіб.

Для перевірки гіпотез дослідження застосовано емпіричні методи, зокрема: авторська анкета-опитувальник «Аналіз когнітивного компоненту професійного самовизначення»; методика вивчення професійної ідентичності (Л. Б. Шнайдера); опитувальник мотивів професійного вибору (Я. С. Сунцова); методика професійної готовності (А. П. Чернявської).

У проведеному дослідженні взяли участь 50 респондентів, які є випускниками даного ЗП(ПТ)О. Гендерний розподіл учасників показав, що серед них значно переважали хлопці (70%), дівчат було значно менше (30%). Такий дисбаланс між представниками різних статей значно вплинув на підсумкову інтерпретацію отриманих даних, зокрема, підкресливши більше залучення чоловіків до певних аспектів дослідження.

На питання про поточну зайнятість («Ваша діяльність на сьогоднішній день») переважна більшість юнаків (72%) зазначили, що продовжують навчання, значно менше (28%) вказали, що працюють. Зібрані дані демонструють, що більшість опитаних перебувають у процесі навчання, але водночас частина вже має досвід професійної діяльності. Це свідчить про те, що для багатьох випускників поняття роботи та професійного розвитку не є новим, що потенційно може сприяти їх більшій адаптації до трудової діяльності в майбутньому.

На питання щодо матеріальних цінностей («Яка ціль заробітку в житті?») для половини респондентів (49%) це матеріальний добробут, трохи менше (40%) орієнтуються на розвиток кар'єри, і лише незначна частина (11%) ставлять пріоритет на забезпечення родини. Таким чином, результати підкреслюють прагнення більшості випускників до досягнення фінансової стабільності й побудови кар'єри.

Щодо значущості професійної сфери («Яку професійну сферу Ви вважаєте значущою для себе?») одна половина респондентів обрала «Людина-техніка» (43%), інша – «Людина-людина» (41%). Ця статистика підтверджує зацікавленість учасників у напрямках діяльності, пов'язаних як із технічними аспектами, так і з міжособистісною взаємодією.

Щодо професійного вибору, («Яка група професій імponує вашому вибору?») найбільш популярними стали виробничі професії (38%) та технічні спеціальності (30%). Водночас гуманітарні та медичні професії не отримали жодного голосу. Подібна тенденція свідчить про те, що молодь демонструє значний інтерес саме до професій виробничого напрямку.

Щодо чинників професійної адаптації («Хто допоміг адаптуватися у виборі професії?») половина респондентів (50%) зазначили, що зробили цей вибір самостійно, а третина (30%) отримали вплив від батьків, які допомагали їм через поради або переконання. Решта респондентів скористалася інформацією, отриманою із засобів масової інформації та соціального середовища (по 10% відповідно). Це свідчить про розмаїття джерел, які формували уявлення молоді про майбутню професію.

На питання «Чи впевнені Ви в остаточному виборі професії?» відповіді респондентів розділилися порівну: половина (50%) указали, що впевнені у

своєму виборі, тоді як інші (50%) сумніваються або залишають це питання відкритим.

При відповіді на запитання «Чому Ви залишилися на виборі обраної професії?» половина опитаних (50%) зазначила, що керувалася впевненістю та переконанням у правильності свого вибору, третина (30%) наголосила, що їхній вибір обумовлений прагненням до стабільності та особистісного розвитку.

Щодо відповіді на запитання: «Як навчання у закладі вплинуло на вибір професії?», відповіді здобувачів освіти розподілилися наступним чином: половина (50%) їх зазначили, що зацікавлені у продовженні кар'єри за обраним напрямком, дещо менше (40%) висловили сумнів, чи будуть вони надалі реалізовувати себе у цій професії, незначна частка (10%) не змогли надати конкретну відповідь.

Щодо подальшого навчання («Чи плануєте ви продовжувати навчання у вищих навчальних закладах для вдосконалення своїх вмінь і навичок?») відповіді розділилися порівну: половина (50%) висловила готовність до подальшого розвитку, тоді як інші (50%) зазначили, що не мають таких планів.

Щодо правильності професійного вибору («Чи шкодуєте ви про вибір своєї професії?») результати також поділилися рівномірно: половина (50%) опитаних відповіли позитивно, вказуючи на певні розчарування, тоді як інші (50%) відповіли негативно. Це може частково пояснювати небажання частини респондентів продовжувати свій професійний розвиток.

Аналіз отриманих даних свідчить, що значна частина учасників опитування не мала жодного попереднього досвіду співпраці чи залученості в аспектах, пов'язаних із професійною готовністю. Цей факт підкреслює, що для багатьох респондентів сфера професійної діяльності та усвідомлення власної готовності до роботи залишається недостатньо дослідженою або взагалі невідомою. Така ситуація може створювати певні перешкоди в майбутньому, адже відсутність базового розуміння цих питань здатна негативно впливати на процес вибору кар'єрного шляху. Крім того, це може обмежувати можливості людей у реалізації їхнього потенціалу в професійному житті, що, у свою чергу, ставить перед суспільством важливе завдання сприяти розвитку компетенцій та підвищенню обізнаності в цій сфері.

З метою вивчення професійної ідентичності досліджуваних застосовувалася методика Л. Б. Шнайдера. Вона використовується для оцінки ступеня сформованості професійної ідентичності та визначення домінуючого її типу у респондента.

Методика Л. Шнайдера показала, що третина респондентів (30%) мають дифузну ідентичність, дещо менше (по 28% відповідно) – передчасну та моральну ідентичність, і лише незначна частка здобувачів П(ПТ)О – досягнуту ідентичність.

Здобувачі П(ПТ)О з дифузною ідентичністю (30% респондентів) не мають чітко визначених професійних орієнтирів, демонструють невпевненість у виборі кар'єрного напрямку і низький рівень мотивації до саморозвитку, що сигналізує

про необхідність посиленої профорієнтаційної підтримки та заходів, спрямованих на підвищення їхньої професійної готовності.

Юнаки з передчасною ідентичністю (28% досліджуваних) характеризуються тим, що вибір професійного шляху здійснюється під впливом зовнішніх обставин, таких як очікування батьків чи суспільства, без ґрунтовного аналізу власних інтересів і здібностей, що свідчить про відсутність глибокого самоосмислення при ухваленні рішень щодо майбутньої професії.

Особи з моральною ідентичністю (28% опитаних) обирають професію, керуючись морально-етичними принципами та прагненням сприяти соціальному благу, етичні цінності й суспільна значущість професійної діяльності для них є ключовими чинниками прийняття рішень щодо кар'єри.

Лише у незначчій частки опитаних (15%) сформована досягнута ідентичність. Вони мають усвідомлений підхід до вибору професії, сформовану професійну самоідентифікацію, ясне уявлення щодо шляхів кар'єрного розвитку та впевненість у правильності власного вибору, чітко усвідомлюють свою професійну роль і демонструють високий рівень готовності до її реалізації.

Наявність різноманітних типів професійної ідентичності серед випускників свідчить про те, що процес професійного самовизначення є багатограним і часто непростим. Випадки передчасної ідентичності вказують на те, що значна частина молоді обирає професію під впливом зовнішніх обставин, що згодом може призводити до незадоволення своїм професійним шляхом. Отримані результати акцентують увагу на необхідності вдосконалення профорієнтаційної роботи в освітніх закладах, особливо серед молоді з передчасною та дифузною ідентичністю. Це сприятиме формуванню більш усвідомленого і впевненого вибору професійного шляху.

Оцінка вибору професійної діяльності досліджуваних здійснювалася за допомогою опитувальника Я. С. Сунцова. Він показав переважання у них наступних мотивів самовизначення: бажання батьків (16% опитаних), позанавчальна діяльність (13%), сімейні традиції (11%), поради друзів (10%), рекомендації фахівців, вплив викладачів та професійні організації (по 8% відповідно), життєві ситуації (5%), ЗМІ, репортажі та персонажі фільмів і книг (по 3% відповідно).

Таким чином основною складовою вибору професії є сімейний вплив, зокрема батьки та сімейні традиції. Також значним виявився досвід, набутий у позаурочній діяльності. Соціальне оточення, включаючи друзів і знайомства з фахівцями, сприяє формуванню підходу до вибору професії, але не є визначальним фактором. Водночас навчальні дисципліни та медійні джерела мають незначний вплив на готовність молоді до професійного шляху.

Оцінка професійної готовності здобувачів П(ПТ)О проводилася за методикою А. П. Чернявської, яка має наступні шкали: «Автономність», «Інформаційність», «Прийняття рішень», «Планування» та «Емоційне ставлення».

Шкала «Автономність» характеризується такими показниками: високий рівень - 40% опитаних, середній - 50%, низький - 10%. Домінуючим показником

є середній рівень автономності, що свідчить про те, що більшість учасників дослідження прагнуть до самостійності, реалізації своїх можливостей і здібностей, а також демонструють достатню ініціативність. Водночас, іноді вони можуть стикатися з труднощами через брак досвіду або навичок у визначенні власних цілей, а також через вплив зовнішніх факторів. Вони усвідомлюють свій професійний вибір як особисто зроблений і такий, що відповідає їхнім уявленням про себе. Проте готовність до практичної реалізації цього вибору у них ще не є достатньо конкретизованою. Вони виявляють значний рівень самовизначення, сприймаючи себе суб'єктами планування власного професійного майбутнього, активно переглядають свої плани та модифікують їх для узгодження з поставленими кар'єрними цілями.

Шкала «Інформованість» має наступний розподіл: високий рівень - 20% респондентів, середній - 60%, низький - 20%. Переважання середнього рівня свідчить про обмежену поінформованість студентів щодо особливостей обраної професії. Хоча базові знання у респондентів присутні, їм бракує глибшого розуміння специфіки професійної діяльності, варіантів кар'єрного розвитку та можливостей подальшого навчання. Здобувачі освіти з високим рівнем інформованості здатні критично переосмислювати свої рішення щодо подальшої навчальної та професійної діяльності, враховуючи свої уявлення про ідеальну кар'єру в довгостроковій перспективі. Вони також аналізують важливість професійних навичок для досягнення своїх цілей і оцінюють можливості інших споріднених сфер для виявлення та реалізації власного потенціалу в умовах трудової діяльності.

Шкала «Прийняття рішень» розподіляється наступним чином: високий рівень демонструють 30% учасників дослідження, середній - 60%, а низький – лише 10%. Основна частина випускників, включених у вибірку, має середні показники за цією шкалою. Це свідчить про те, що у них поки недостатньо сформована здатність обирати серед кількох альтернатив і приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності. В умовах сучасного світу, який пропонує широкий спектр кар'єрних можливостей навіть у межах однієї спеціальності, розвиток цієї навички є вкрай важливим. Ті ж, хто демонструє високий рівень за шкалою «Прийняття рішень», мають чітке бачення свого ідеального професійного майбутнього як в найближчій перспективі, так і частково у середньостроковій. Вони усвідомлюють значення самостійної роботи над розвитком професійної компетентності, активно створюють різноманітні стратегії для пошуку роботи та побудови кар'єри після завершення навчання.

Шкала «Планування» зафіксувала наступні показники: високий рівень становить 30% досліджуваних, середній рівень - 50%, а низький рівень - 20%. Ці результати свідчать про те, що значна частина випускників стикається з труднощами у формулюванні чітких і досяжних цілей, а також у визначенні ефективних шляхів і засобів для їх реалізації в процесі професійного становлення. Це вказує на недостатній рівень усвідомлення специфіки діяльності випускника, а також можливу невпевненість у відповідності їхніх особистісних рис вимогам обраного фаху. Отже, це може бути сигналом для майбутнього

розвитку програм підтримки, спрямованих на підвищення навичок самостійного планування.

Шкала «Емоційне ставлення» демонструє рівномірний розподіл результатів: високий і середній рівні складають по 40% відповідно, тоді як низький рівень досягає лише 20%. Це підтверджує складність процесу професійного самовизначення, адже він супроводжується багатьма викликами, невизначеністю, ризиками та сумнівами. В даній вибірці спостерігається значний баланс між тими, хто має емоційно позитивне сприйняття цього процесу, і тими, хто переживає певні труднощі та тривоги. З одного боку, це свідчить про зацікавленість та мотивацію багатьох респондентів у досягненні професійних результатів. З іншого боку, наявність певних емоційних переживань підкреслює потребу в додатковій підтримці для тих, хто відчуває труднощі в адаптації до обраної ролі.

Висновки

Аналіз отриманих даних показав, що професійна готовність відіграє ключову роль у формуванні майбутньої професійної діяльності здобувачів П(ПТ)О. В ході роботи було визначено вплив цього критично важливого фактора на вибір кар'єрного шляху. Зокрема, помітно, що опитані, які вже перебувають у сфері професійної діяльності, підходять до її підготовки більш усвідомлено та ретельно.

Більшість опитаних не має досвіду взаємодії у контексті професійної готовності. Це свідчить про недостатнє розуміння поняття професійної діяльності серед молоді, що може впливати на їх здатність вибудовувати кар'єрний шлях і реалізовувати себе в професійній сфері. Крім того, різноманітність типів професійної ідентичності серед випускників демонструє багатогранність процесу професійного самовизначення та його складність.

Дослідження показало, що значна частина опитаних обирає професію під впливом зовнішніх факторів, таких як сімейний вплив і традиції. Це може зумовлювати випадки передчасного професійного вибору, що надалі стає причиною незадоволення кар'єрним шляхом. Окрім сім'ї, на процес професійного самовизначення суттєво впливає досвід, отриманий у позанавчальній діяльності, соціальні контакти, а також знайомства з фахівцями, хоча ці чинники не є вирішальними. Водночас навчальні дисципліни та медійні джерела демонструють мінімальний вплив на готовність молоді до професійного становлення.

Аналіз рівня автономності здобувачів П(ПТ)О показав, що більшість прагне до самостійності, хоче реалізувати свої здібності та проявляє достатню ініціативність, що відповідає середньому рівню цього показника. Однак ця група випускників виявила недостатню поінформованість про обрані професії та їх особливості, що обмежує їх здатність приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях невизначеності. Більшість опитаних також стикається із труднощами в формулюванні ясних і досяжних цілей, а також у визначенні ефективних способів їх реалізації.

Отримані результати підтверджують складність процесу професійного самовизначення молоді, оскільки він супроводжується численними викликами, невизначеністю, ризиками та сумнівами. У цьому контексті важливо звернути увагу на необхідність вдосконалення інформаційної підтримки та створення сприятливих умов для формування психологічної готовності випускників до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Варгата О. В., Кулешова О. В., Міхеєва Л. В. Теоретичний аналіз психологічної готовності фахівців соціономічного профілю до інноваційної професійної діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. № 13. 2021. С. 4-9.
2. Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічна готовність студентів до професійної діяльності. *Психологія праці. Габітус*. Вип. 56. 2023. С. 217-223.
3. Короткова Л. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера: теоретичні і методичні основи : монографія / за наук. ред. Радкевич В. О. Запоріжжя : Просвіта, 2020. 558 с.
4. Мілорадова Н. Е., Пашко Н. О. Особливості психологічної готовності у професійній діяльності. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. № 5(5). 2021. С. 792-802.
5. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої професійної готовності. *Вісник НАПН України*. № 4(2). 2022. С. 1-7.
6. Мороз Л. І., Гульбе О. А. Проблема формування готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри з позицій гендерного підходу. *Прикладна психологія. Професійна й організаційна психологія : вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. Т. 33(72). № 2. 2022. С. 57-62.
7. Нагорна Н. С. Особливості психологічної готовності здобувачів освіти до соціального підприємництва. *Психологічні студії*. №1. 2024. С. 114-120.
8. Поліщук О. Р. До вивчення соціально-психологічної готовності старшокласників щодо професійного вибору. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. №1(48). 2021, С. 343-349.
9. Сіроха Л. Професійна готовність як невід'ємна складова успішності професійної діяльності особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 1(10). 2022. С. 87-91.
10. Фаловська І. Д., Бойчук М. Ф. Психологічна готовність майбутніх педагогів до реалізації завдань інклюзивної освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Вип. 4, ч. 2, 2021. С. 176-182.
11. Хуртенко О. В., Якимчук І. П. Готовність до професійної діяльності майбутнього психолога у контексті його професійної адаптації. *Вісник Національного університету оборони України. Серія «Питання психології»*. № 1(54). 2020. С. 186-192.
12. Чорна І., Ліпунова Т. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. Вип. 10. 2021. С. 193-198.

References

1. Varhata, O.V., Kuleshova, O.V., & Mikheieva, L.V. (2021). Teoretychnyi analiz psykholohichnoi hotovnosti fakhivtsiv sotsionomichnoho profilu do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Theoretical analysis of the psychological readiness of socio-economic specialists for innovative professional activity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka*

akademii». Seriiia «Psykhologhiia» - *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Psychology"*, 13, 4-9 [in Ukrainian].

2. Kyrychenko, R.V., & Kolodiazhna A.V. (2023). Psykhologichna hotovnist studentiv do profesiinoi diialnosti [Psychological readiness of students for professional activity]. *Psykhologhiia pratsi. Habitus - Psychology of work. Habitus*, 56, 217-223 [in Ukrainian].

3. Korotkova L.I. (2020). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh v umovakh osvitho-vyrobnychoho klastera: teoretychni i metodychni osnovy* [Professional training of future service sector specialists in the context of an educational and industrial cluster: theoretical and methodological foundations]. Zaporizhzhia : Prosvita [in Ukrainian].

4. Miloradova N.E., & Pashko N.O. (2021). Osoblyvosti psykhologichnoi hotovnosti u profesiinii diialnosti [Features of psychological readiness in professional activity]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriiia «Psykhologhiia» - Prospects and innovations of science. Psychology series*, 5(5), 792-802 [in Ukrainian].

5. Moliako V.O. (2022). Psykhologichna hotovnist do tvorchoi profesiinoi hotovnosti [Psychological readiness for creative professional readiness]. *Visnyk NAPN Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4(2), 1-7 [in Ukrainian].

6. Moroz L.I., & Hulbs O.A. (2022). Problema formuvannia hotovnosti maibutnikh psykhologiv do zdiisnennia profesiinoi kariery z pozytsii hendernoho pidkhodu [The problem of forming the readiness of future psychologists to pursue a professional career from the perspective of a gender approach]. *Prykladna psykhologhiia. Profesiina y orhanizatsiina psykhologhiia : vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia «Psykhologhiia» - Applied Psychology. Professional and Organizational Psychology: Academic Notes of the V. I. Vernadsky TNU. Series "Psychology"*, 33(72), 57-62 [in Ukrainian].

7. Nahorna N.S. (2024). Osoblyvosti psykhologichnoi hotovnosti здобувачив osvity do sotsialnoho pidpriemnytstva [Peculiarities of psychological readiness of students for social entrepreneurship]. *Psykhologichni studii - Psychological studies*, 1, 114-120 [in Ukrainian].

8. Polishchuk O.R. (2021). Do vyvchennia sotsialno-psykhologichnoi hotovnosti starshoklasnykiv shchodo profesiinoho vyboru [To study the socio-psychological readiness of high school students regarding professional choice]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota» - Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy, Social Work"*, 1(48), 343-349 [in Ukrainian].

9. Sirokha L. (2022). Profesiina hotovnist yak nevidiemna skladova uspishnosti profesiinoi diialnosti osobystosti [Професійна готовність як невід’ємна складова успішності професійної діяльності особистості]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Psykhologhiia» - Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology Series*, 1(10), 87-91 [in Ukrainian].

10. Falovska I.D., & Boichuk M.F. (2021). Psykhologichna hotovnist maibutnikh pedahohiv do realizatsii zavdan inkliuzyvnoi osvity [To study the socio-psychological readiness of high school students regarding professional choice]. *Akademichni studii. Seriiia «Pedahohika» - Academic Studies. Series "Pedagogy"*, 4(2), 176-182 [in Ukrainian].

11. Khurtenko O.V., & Yakymchuk I.P. (2020). Hotovnist do profesiinoi diialnosti maibutnoho psykhologa u konteksti yoho profesiinoi adaptatsii [Readiness for professional activity of a future psychologist in the context of his professional adaptation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Seriiia «Pytannia psykhologii» - Bulletin of the National Defense University of Ukraine. Series "Questions of Psychology"*, 1(54), 186-192 [in Ukrainian].

12. Chorna I., & Lipunova T. (2021). Formuvannia psykhologichnoi hotovnosti maibutnikh yurystiv do profesiinoi diialnosti [Formation of psychological readiness of future lawyers for professional activity]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia «Psykhologichni nauky» - Bulletin of Lviv University. Series "Psychological Sciences"*, 10, 193-198 [in Ukrainian].